

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У РАЗІ ВСТАНОВЛЕННЯ СКЛАДУ ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

Андрусак Г.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету
імені Лесі Українки*

Андрусак Г.М. Закриття кримінального провадження у разі встановлення складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння.

У статті висвітлюється проблема закриття кримінального провадження у разі встановлення складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння. Констатовано, що у ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України відсутня підстава, яка передбачає закриття кримінального провадження у зв'язку зі встановлення складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння. У судовій практиці виявлено три варіанти вирішення цієї ситуації: закриття кримінального провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 (відсутність події кримінального правопорушення), п. 2 ч. 1 ст. 284 (відсутність складу кримінального правопорушення), ухвалення виправдувального вироку на підставі п. 3 ч. 1 ст. 343 Кримінального процесуального кодексу України за відсутності закриття кримінального провадження на підставі пунктів 1 або 2 ч. 2 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України. Закриття кримінального провадження у зв'язку зі встановленням складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння, можливе з урахуванням правової природи таких обставин, які повинні виключати у вчиненому саме кримінальну протиправність діяння. Виключення кримінальної протиправності стосується такої ознаки складу кримінального правопорушення, як діяння. У разі наявності у вчиненому інших ознак складу кримінального правопорушення (зокрема наслідків учиненого), вони підпадають під ознаку складу конкретного кримінального правопорушення. З урахуванням викладеного доведено, що закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України у разі встановлення, що діяння, вчинене особою, не є кримінально протиправним у зв'язку з наявністю складу необхідної оборони, не повною мірою відповідає правовій природі таких обставин. Підтримано підхід науковців, які пропонують доповнити ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України новим п. 2-1 такого змісту: «діяння вчинене за наявності обставин, що виключають його злочинність».

Ключові слова: обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, необхідна оборона, закриття кримінального провадження, кримінальне правопорушення, відсутність події кримінального правопорушення, відсутність складу кримінального правопорушення, кримінальне провадження, кримінальна відповідальність, ухвала суду про закриття кримінального провадження, необхідна оборона.

Andrusiak H.M. Closure of criminal proceedings in case of establishment of circumstances precluding criminal illegality of an act.

The article highlights the issue of closing criminal proceedings in case of establishing the circumstances which exclude criminal unlawfulness of an act. It is stated that Article 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine does not provide for the closure of criminal proceedings in connection with the establishment of a circumstance which excludes criminal unlawfulness of an act. The court practice has identified three options for resolving this situation: closure of criminal proceedings under clause 1, part 1, Article 284 (absence of a criminal offense event), clause 2, part 1, Article 284 (absence of a criminal offense), and delivery of an acquittal under clause 3, part 1, Article 343 of the Criminal

Procedure Code of Ukraine in the absence of closure of criminal proceedings under clauses 1 or 2, part 2, Article 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. Closure of criminal proceedings in connection with the establishment of circumstances that exclude criminal unlawfulness of an act is possible taking into account the legal nature of such circumstances, which should exclude the criminal unlawfulness of the act. The exclusion of criminal unlawfulness relates to such a feature of a criminal offense as an act. If the act contains other elements of a criminal offense (in particular, the consequences of the act), they fall under the element of a specific criminal offense. Given the above, the author proves that closure of criminal proceedings under paragraph 2 of Part 1 of Article 284 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine in case of establishing that an act committed by a person is not criminalized due to the presence of necessary defense does not fully correspond to the legal nature of such circumstances. The author supports the approach of scholars who propose to supplement Part 1 of Art. 284 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine with a new paragraph 2-1 as follows: «the act was committed in the presence of circumstances excluding its criminality».

Key words: circumstances that exclude criminal unlawfulness of an act, necessary defense, closure of criminal proceedings, criminal offense, absence of an event of a criminal offense, absence of corpus delicti, criminal proceedings, criminal liability, court decision to close criminal proceedings, necessary defense.

Постановка проблеми. Як відомо, в розділі VIII Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачаються обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння. Безумовно, що в разі встановлення складу якоїсь з таких обставин під час «проходження» кримінального провадження по стадіях кримінального процесу (наприклад, під час досудового розслідування, судового розгляду) особа не підлягає кримінальній відповідальності, а саме кримінальне провадження щодо неї закривається. Підстави закриття кримінального провадження передбачені у ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Однак у цій статті не передбачається такої підстави закриття кримінального провадження, як установа у вчиненому складу обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Тому доктринального дослідження потребує питання про те, за якою підставою, передбаченою ст. 284 КПК, закривається кримінальне провадження щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за наявності складу якоїсь обставини.

Стан опрацювання цієї проблематики в теорії кримінального процесуального права проблема закриття кримінального провадження розглядалася у працях багатьох науковців, як-от Г.І. Глобенко, І.І. Когутича, Г.Р. Крет, Л.М. Лобойка, В.В. Луцика, В.Т. Маляренка, В.Т. Нора, Г.В. Рось, Х.М. Павич, К.В. Токаренко, В.П. Шибіка, М.С. Шумила та інших. Водночас, як вказувалося вище, практично невирішеним залишається питання про підставу закриття кримінального провадження у разі встановлення наявності в діях особи складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння.

Метою статті є визначення достатності підстав закриття кримінального провадження, передбачених у ст. 284 КК, для ситуації встановлення наявності складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння.

Виклад основного матеріалу. Закриття кримінального провадження визначається науковцями як комплексний процесуальний інститут, що поширюється на всі стадії кримінального процесу, та являє собою систему правових норм, які регулюють порядок прийняття уповноваженим органом чи посадовою особою на підставі аналізу та оцінки зібраних у справі доказів рішення про неможливість подальшого провадження у справі з огляду на встановлення певних визначених законом обставин, робить висновок про недоцільність або неможливість продовження судового розгляду, внаслідок чого завершуються правовідносини між суб'єктами процесу [1, с. 308; 2, с. 47-48].

У чинному КПК виокремлюється 13 загальних підстав закриття кримінального провадження на будь-яких стадіях кримінального процесу (ч. 1 ст. 284 КПК), та 6 підстав закриття кримінального провадження судом (ч. 2 ст. 284 КПК). Окрім того, ця стаття містить підстави закриття провадження щодо юридичної особи. Однак остання ситуація не є предметом нашого дослідження, а тому відповідним питанням увага не приділятиметься.

Аналіз указаних підстав закриття кримінального провадження вказує на те, що найбільш «підходящими» з них є встановлення відсутності події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК) або встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК).

«Подія кримінального правопорушення» використовується у КПК кілька разів. Насамперед йдеться про предмет доказування. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК у кримінальному правопорушенні підлягає доказуванню подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення). Таким чином, законодавець навів перелік складових подій кримінального правопорушення, залишивши його відкритим. Питання про те, що слід визнавати подією кримінального правопорушення, є неоднозначним серед процесуалістів. Наприклад, на думку В.І. Галагана та І.Ю. Саліхової, термін «подія кримінального правопорушення» в п. 1 ч. 1 ст. 91 та в п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК вжито в різних значеннях. У п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК йдеться про подію кримінального правопорушення як про категорію процесуального права. Відсутність будь-якої її складової (часу, місця чи способу вчинення) неминуче призведе до закриття кримінального провадження, проте не за п. 1, а за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК за відсутності складу кримінального правопорушення. «Натомість у п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК про подію кримінального правопорушення йдеться як про категорію матеріального права. Закриття кримінального провадження за цією підставою передбачає або встановлення, що зазначеної події взагалі не було, або була подія, яку не може бути кваліфіковано як злочин» [3, с. 47-48].

М.Є. Шумило вважає, що встановлення відсутності події злочину означає, що останнього взагалі не було, відповідно, не існувало кримінально-правових відносин. На його думку, п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК слід сформулювати в такій редакції: «...1) за відсутністю діяння, забороненого кримінальним законом, за ознаками якого порушувалася кримінальна справа» [4, с. 6].

К.В. Токаренко розрізняє підстави закриття кримінального провадження, передбачені пунктами 1 та 2 ч. 1 ст. 284 КПК. На думку цієї вченої, поняття «відсутність події кримінального правопорушення» означає «відсутність діяння людини». З урахуванням цієї тези авторка доходить висновку, що підстава, передбачена п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК, має застосовуватися у разі, «якщо суспільно небезпечні наслідки сталися внаслідок подій, які спочатку розглядалися як суспільно небезпечне діяння людини, але потім було встановлено, що подія сталася незалежно від волі людини. Іншими словами, суспільно небезпечні наслідки, які можливо розцінити як кримінальне правопорушення, виникли не внаслідок діяння особи (за винятком випадків завдання шкоди самому собі)» [5, с. 94].

Таким чином, як вбачається з такого аналізу наукової літератури, у кримінальному процесуальному праві відсутня дефініція поняття «подія кримінального правопорушення», а погляди науковців стосовно встановлення змісту цього поняття та його співвідношення з поняттям складу кримінального правопорушення, відрізняються.

Яким же чином формується судова практика в аспекті вирішення питання про закриття кримінального провадження у разі встановлення складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння? Для відповіді на це питання нами було рандомно проаналізовано Єдиний державний реєстр судових рішень та виявлено випадки закриття кримінального провадження у випадку встановлення складу необхідної оборони як однієї з основних та найбільш поширених у судовій практиці обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Меншою мірою суди, встановлюючи склад необхідної оборони, закривають кримінальне провадження, ухвалюючи виправдувальні вироки, за п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК. При цьому зазвичай у мотивувальній частині таких вироків йдеться про те, що встановлення судом необхідної оборони свідчить про відсутність події кримінального правопорушення, що відповідно до ч. 7 ст. 284 КПК та ч. 1 ст. 373 КПК є підставою для винесення виправдувального вироку у справі [6-8]. Водночас у вирокі Києво-Святошинський районний суд Київської області від 25.01.2024 у справі № 369/14016/21 протиставляється відсутність складу кримінального правопорушення та наявність складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння. Так, цей суд у мотивувальній частині вироку вказав на таке: «суд звертає увагу не лише на відсутність умислу на порушення громадського порядку та хуліганського мотиву, і як наслідок відсутність складу інкримінованого кримінального правопорушення, а й на те, що у даному провадженні встановлені обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння, а саме, обставини необхідної оборони». При цьому, ухвалюючи виправдувальний вирок, місцевий суд не посилався на п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, а взяв за підставу п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК, яка передбачає таку підставу ухвалення виправдувального вироку, як недоведення того, що в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення [8].

Суди, встановлюючи склад необхідної оборони, здебільшого не закривають кримінальне провадження щодо особи, а ухвалюють виправдувальний вирок, посилаючись як на підставу для

цього на п. 3 ч. 1 ст. 343 КПК [9–10]. Хоча в окремих вироках у мотивувальній їх частині у такому разі зазначається, виправдувальний вирок ухвалюється, зокрема, у разі невстановлення ознак складу кримінального правопорушення, а в резолютивній частині вказується виключено підстава ухвалення виправдувального вироку, передбачена п. 3 ч. 1 ст. 343 КК [11].

Таким чином, як вбачається з викладеного, судова практика також не виробила уніфікованого підходу стосовно вибору підстави закриття кримінального провадження / ухвалення виправдувального вироку у разі встановлення складу необхідної оборони.

Вважаємо, що відповідь на питання про те, яка з підстав, передбачених у ч. 1 ст. 284 КК України (а саме, зазначена в п. 1 чи п. 2) підлягає застосуванню, залежить від встановлення правової природи обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Як відомо, на сьогодні розділ VIII маю таку назву: «обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння». Відповідна назва була викладена в такій редакції Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII, яка змінила вказівку на те, що такі обставини виключали злочинність діяння [12]. Розробники проекту КК пропонують назвати відповідний розділ практично так само, як і розділ VIII Загальної частини чинного КК, а саме «Обставини, що виключають протиправність діяння» (розділ 2.9 Проекту КК) [13].

Як відомо, протиправність / кримінальна протиправність діяння є однією з істотних ознак такої кримінально-правової категорії, як «кримінальне правопорушення». Варто зазначити, що кримінальна протиправність як поняття кримінального права було введено у КК вказаним вище законом України від 22.11.2018 № 2617-VIII. Наразі у чинному КК «кримінальна протиправність», «кримінально-протиправний» (у відповідних відмінках використовується у багатьох статтях цього Кодексу. Так, у ньому вживаються такі поняття «кримінально-протиправні посягання (ч. 1 ст. 1), кримінальна протиправність діяння (ч. 3 ст. 3, частини 1, 2, 4 ст. 5), кримінальна протиправність (ч. 2 ст. 4, ч. 3 ст. 88), кримінальна протиправна самовпевненість та кримінально протиправна недбалість (ст. 25), кримінально протиправна діяльність (ч. 3 ст. 27, ч. 4 ст. 28, ст. 43), кримінально протиправний шлях (частини 5, 6 ст. 27, ст. 198), кримінально протиправні групи (ст. 28), кримінально протиправний намір (ч. 2 ст. 32, ч. 1 ст. 68, ст. 96-10), кримінально протиправні дії (ч. 1 ст. 38), кримінально протиправний наказ або розпорядження (ст. 41). Окрім того, в окремих статтях КК вжито термін «протиправність». Хоча, як вбачається з пошуку, у тексті КК використовується також формулювання «злочинні» (у відповідних відмінках). Наприклад, «злочинна діяльність» (ст. 149), «злочинний шлях» (ст. 209), «злочинні дії» (ст. 431). Питання про співвідношення понять «злочинність» та «кримінальна протиправність», а також про доречність заміни законодавцем терміна «злочинність» на термінологічний зворот «кримінальна протиправність», не є предметом цього дослідження.

Щодо розуміння поняття кримінальної протиправності як ознаки кримінального правопорушення, то в науці кримінального права фактично сформувалося два основних підходи. Перший з них мотивує, що протиправність полягає в тому, що відповідне діяння повинно передбачатися у кримінальному законі саме як кримінальне правопорушення [14, с. 185]. Водночас інший підхід зводиться до того, що кримінальна протиправність діяння пов'язується з порушенням заборон, які передбачені законом чи іншим джерелом права, якщо таке порушення містить склад кримінального правопорушення. Такий підхід відображено, зокрема, у ст. 2.1.2 проекту КК визначається поняття протиправності як ознаки кримінального правопорушення, під якою розуміється порушення вимоги, обмеження або заборони, передбачених законом чи іншим джерелом права [13]. Наприклад, на думку С.О. Мірошниченка, «більшість діянь визнаються кримінальними правопорушеннями у зв'язку з тим, що вони порушують заборону, яка міститься в некримінальному законі» [15, с. 114].

Чи можна стверджувати, що діяння, вчинене особою за наявності складу обставини, яка виключає кримінальну протиправність діяння, вказує на відсутність складу кримінального правопорушення? Напевно, що далеко не завжди. Адже окремі ознаки складу кримінального правопорушення можуть мати місце в поведінці особи. Наприклад, уявімо ситуацію, коли особа, відвертаючи насильницьке протиправне вторгнення в житло, вбиває з вогнепальної зброєю, яка намагалася проникнути в нього. У вчиненому наявні принаймні суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті особи, яка проникала в житло із застосуванням насильства. Окрім того, можна говорити й про наявність ознак суб'єктивної сторони у вчиненому. Водночас виключається кримі-

нальна протиправність самого діяння. Адже особа, яка спричинила смерть іншій особі, відвертаючи протиправне насильницьке вторгнення в житло, вчинила правомірні дії, спрямовані на захист недоторканності свого житла, спричинивши, однак кримінально протиправні наслідки. Тобто, визначаючи кримінальну протиправність, на нашу думку, слід відштовхуватися від того, що діяння є тією відправною точкою, яка дає можливість стверджувати про те, що відсутня кримінальна протиправність як ознака кримінального правопорушення. Тому й, на нашу думку, необґрунтовано закривати кримінальне провадження у разі встановлення ознак складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, тобто у разі встановлення відсутності ознак складу кримінального правопорушення.

Більшою мірою, у разі встановлення складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння, закриття кримінального провадження щодо особи можливо за п. 1 ч. 1 ст. 248 КПК, яка передбачає відсутність події кримінального правопорушення. Подія в цьому контексті, як зазначалося вище, розглядається в матеріально-правовому значенні саме як діяння, що є ознакою складу кримінального правопорушення.

Однак вчені стосовно застосування п. 1 чи п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК мають інший підхід. Наприклад, на думку Л.М. Лобойка, в такому випадку необхідно посилатися на п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК (в ред. 1960 р.) та на конкретну статтю КК, яка передбачає відповідну обставину, що виключає провадження у справі [16, с. 171]. К.В. Токаренко, підтримуючи інших науковців, вважає, що закриття кримінального провадження за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК не виключає можливості притягнення особи до інших видів юридичної відповідальності (адміністративної, дисциплінарної, цивільної). Відповідно ця дослідниця пропонує передбачити в КПК самостійну підставу закриття кримінальної справи на випадок вчинення діяння, кримінальна протиправність якого виключається кримінальним кодексом [5, с. 104], оскільки, на її погляд вказана підстава має самостійний характер. К.В. Токаренко пропонує включити в ч. 1 ст. 284 КПК пункт 2-1 в такій редакції: «діяння вчинене за наявності обставин, що виключають його кримінальну протиправність» [5, с. 104].

Підтримуємо вказаний підхід, оскільки кримінальне провадження та процесуальні дії, які виконуються в ході такого провадження повинні мати чітке законодавче підґрунтя для уникнення різноманітних проблем щодо визнання відповідних процесуальних дій такими, що є незаконними.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження в цій публікації дозволило зробити ряд висновків:

1. У ст. 284 КПК відсутня така підстава, яка передбачає закриття кримінального провадження через встановлення складу обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння.

2. У судовій практиці виявлено три варіанти вирішення цієї ситуації: закриття кримінального провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 (відсутність події кримінального правопорушення), п. 2 ч. 1 ст. 284 (відсутність складу кримінального правопорушення), ухвалення виправдувального вироку на підставі п. 3 ч. 1 ст. 343 КПК за відсутності закриття кримінального провадження на підставі пунктів 1 або 2 ч. 2 ст. 284 КПК України. При цьому в окремих вироках у мотивувальній частині у такому разі зазначається, що виправдувальний вирок ухвалюється, зокрема, у разі не встановлення ознак складу кримінального правопорушення, а в резолютивній частині вказується виключно підстава ухвалення виправдувального вироку, передбачена п. 3 ч. 1 ст. 343 КК. При цьому третій варіант є найбільш поширеним у судовій практиці у разі встановлення в діях особи складу обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

3. Відповідь на питання про те, яка з підстав, передбачених у ч. 1 ст. 284 КК України (зазначена в п. 1 чи п. 2) підлягає застосуванню, залежить від правової природи обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. З урахуванням назви розділу VIII Особливої частини КК зроблено висновок, що законодавець, а також розробники проекту КК вважають, що обставини виключають кримінальну протиправність / протиправність діяння. Виявлено два підходи в теорії кримінального права на розуміння кримінальної протиправності як ознаки кримінального правопорушення: протиправність полягає в тому, що відповідне діяння повинно передбачатися у кримінальному законі саме як кримінальне правопорушення (перший підхід), кримінальна протиправність діяння пов'язується з порушенням заборон, які передбачені законом чи іншим джерелом права, якщо таке порушення містить склад кримінального правопорушення (другий підхід).

4. Визначено, що виключення кримінальної протиправності стосується такої ознаки складу кримінального правопорушення, як діяння. Що стосується інших ознак (зокрема наслідків учиненого), то у раз, коли вони мають місце в поведінці особи, підпадають під ознаку складу конкрет-

ного кримінального правопорушення. З урахуванням викладеного доведено, що закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у разі встановлення, що діяння, вчинене особою, не є кримінально протиправним у зв'язку з наявністю складу необхідної оборони, не повною мірою відповідає правовій природі таких обставин.

5. Підтримано підхід науковців, які пропонують доповнити ч. 1 ст. 284 КПК новим п. 2-1 такого змісту: «діяння вчинене за наявності обставин, що виключають його злочинність».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крет Г.Р. Наукові підходи до визначення поняття і сутності інституту закриття кримінальної справи. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 305–309.
2. Павич Х.М. Закриття кримінального провадження судом першої інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза: оперативно-розшукова діяльність; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2017. 291 с.
3. Галаган В.І., Саліхова І.Ю. Встановлення події кримінального правопорушення як обставини, яка підлягає показуванню у кримінальному провадженні: монограф. Київ, 2017. 198 с.
4. Шумоло М.Є. Структура кримінально-процесуальної діяльності очікує на реформу. *Юридичний вісник України*. 2009. № 41 (745). С. 6-7.
5. Токаренко К.В. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. академ. внутр. справ. Київ, 2016. 209 с.
6. Вирок Перемишлянського районного суду Львівської області від 30.04.2021 у справі № 449/450/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96689566> (дата звернення 01.10.2024).
7. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 25.03.2024 у справі № 752/5722/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117869671> (дата звернення 01.10.2024).
8. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 25.01.2024 у справі № 369/14016/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116553807> (дата звернення 01.10.2024).
9. Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 07.07.2024 у справі № 756/3783/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120137898> (дата звернення 01.10.2024).
10. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 09.09.2024 у справі № 199/3851/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121522979> (дата звернення 01.10.2024).
11. Вирок Борзнянського районного суду Чернігівської області від 03.04.2024 у справі № 728/1084/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118100865> (дата звернення 01.10.2024).
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n125> (дата звернення 01.10.2024).
13. Проект Кримінального кодексу України: текст станом на 01.08.2024. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення 01.10.2024).
14. Борисов В., Пашенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3 (42). С. 180–190.
15. Мірошниченко С.О. Протиправність діяння як ознака кримінального правопорушення: поняття та види. *Вісник Луганського національного університету ім. Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2 (106). Ч. 2. С. 106–117.
16. Лобойко Л.М. Підстави до ухвалення рішення про відмову в порушенні кримінальної справи. *Наук. вісник Юрид. академ. Мін-ва внутр. справ: зб. наук. праць*. 2002. № 3 (9). С. 164–177.